Paulius Galaunė.

EX-LIBRISAS
LIETUVOJE

(XVI — XX šimtmečiai.)

Kaunas 1926.

Valstybės Spaustuvė.

Paulius Galaunė.

EX-LIBRISAS

LIETUVOJE

(XVI — XX šimtmečiai).

Kaunas 1926.

Atspausdinta iš žurnalo „Tauta ir Žodis“ 35 ekzemplioriai, kurių I — XIV vardiniai, o 15 — 35 tik numeruoti.

Ekzemplorius Nr.

Valstybės Spaustuvė.

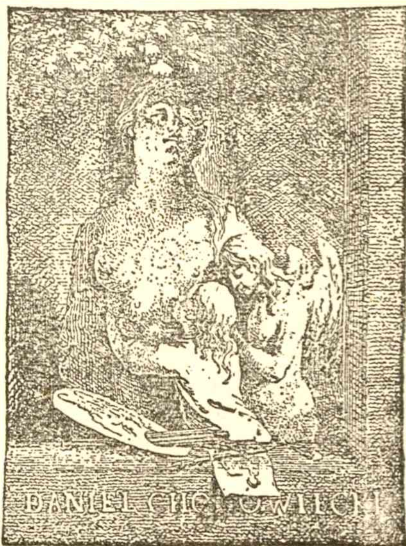
Ex-librisas Lietuvoje.

(XVI-XX šimtmečiai.)

Ex-librisas.. knygos ženklas... Mūsų šių dienų gyvenimo leksikone žodis visai dar naujas. Vos kelių asmenų Lietuvoje žinomas, suprantamas, o dar mažesnio asmenų skaičiaus vertinamas, kaipo tam tikros kultūros laipsnio dokumentas. Pirmuoju tų pastarųjų asmenų, tautiniai atgimusioje Lietuvoje, tenka skaityti kun. kan. Juozą Tumą-Vaižgantą, ar tik dar ne spaudos draudimo metu padariusį savo knygų rinkiniui ex-librisą.

Ex-librisas, kaipo žodis, yra lotiniškas. Lietuvių kalbon išverstas, reiškia — iš knygų, po ko turi sekti vardas ir pavardė asmens, iš kieno butent knygų-

Ex-librisas, kaipo daiktas, yra tai mažesnio, ar šiek tiek didesnio for, mato popieriaus lakštelis, spauzdintas spaustuvės raidėmis, raižytas medy, vary. litografuotas, pieštas cinkografiniai klišei padaryti ir tuo būdu šį piešinį reprodukuoti — padauginti. Lakštelis tik su trumpesniais ar ilgesniais užrašais, pagražintas spaustuvės ornamentų rėmeliais, emblemonis, įvairaus siūžeto piešiniais...

Pieš. 1.

Nedidelis yra tai daiktas tas lakštelis ir nežymus. Kartais, — „nėr į ką pasižiūrėti“, kartais, — žavinčio turinio ir meniškai atliktas raižinys, kaip, pavyzdžiui, XVIII šimtmečio raižytojo Chodowieckio, su litografijos, cinkografijos, pagalba, variojamas lipdinimui knygos viršutinio viršelio vidurinėje pusėje, kad įrodžius, kas yra tos knygos savininkas — asmuo ar įstaiga. Jis vartojamas vietoje knygų užvardimo puslapy užrašų: „ex libris...“, „ex biblioteca...“, ir pakeičia tame pat puslapy dedamas, melinais ar kokiais kitais dažais kaučukines antspaudas, liudijančias knygų savininko blogą skonį ar, tikriau pasakius, visišką jo stoką.

Tokią reikšmę turi ex-librisas, žiūrint į jį paviršutiniškai.

Meskime į jį giliesnį žvilgsnį. Daug daugiau ko jame pamatysime, o nekartą ir pajusime. Net gi įsitikinsime, kad tasai mažas popieriaus lakštelis — ženklas turi kartais didelės meno vertės ir kultūros reikšmės.

Kaipo meno veikalas, jis turi savo gilią, beveik penkių šimtų metų siekiančią praeitį; buvo daromas įžymiausių Europos menininkų-raižytoju

kurie įdėdavo jan nė kiek nemažiau savo sielos, negu savo kituosna dideliuosna raižybos kūriniuosna. Ne vienas tokių raižytojų, grafikų ir šiandien daug darbuojasi ex-librisui. Kaikurie jųjų net „specializuojasi“ šioje srity.

Jo kultūros reikšmė: kalba jis apie buvimą ten ar šen, — šiandien jau niekam iš literatūros nežinamos, laiko išdraskytos ir išnešiotos po įvairias pastoges, įvairias šalis, — bibliotekos, reiškia, apie šen ar ten švietimo plitimąsi; padeda nustatyti tų bibliotekų skaičių, — ypač privačių asmenų, kurie apie jas nei spauzdinto nei rašyto žodžio — dokumento nepaliko, — apie knygų skaitlių ir rūšį; rodo išvogtų knygų atsiradimo vietas, ir t. t., ir t. t.

Pieš. 2.

Tik dėka ex-librisui man asmeniškai teko susekti Maskvoje buvusio Lietuvos Kanclerio grovo Joachimo Litovar - Chreptavičiaus bibliotekos likimas ir josios radimosi vietą [1]).

Tik dėka ex-librisui man asmeniškai teko Centraliniame Valstybiniame Knygyne Kaune surankioti Gorskio [2]) bibliotekos knygas, išmėtytas kunigaikščių Oginskių Plungės bibliotekos knygų tarpe, susekti jo bibliotekos rūšį ir joje buvusių knygų skaičių, kurį vėliau atrastas Gorskio bibliotekos rankrašty katalogas pilnai patvirtino mano nuomonę, įgautą apie tą biblioteką tik dėka josios ex-librisui.

Pieš 3.

Tik iš ex-librisų sužinome, kad švedai, naikindami skersai ir išilgai Lietuvą kalaviju ir ugnimi, anaiptol nenaikindavo — nedegindavo josios žymesnių bibliotekų, o gabendavo knygas savo gimtinėn ir puošė jomis savąsias bibliotekas, ypač Upsalės universiteto. Tik dėka ex-librisams surasta toje bibliotekoje ne viena brangintina knyga iš buvusios Vilniuje Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Zigmanto Augusto bibliotekos. [3])

Tik iš vyskupo kunigaikščio Melchioro Giedraičio ranka užrašo (XVI šimtmečio antroje pusėje) — „Ex-libris Melchior Dux Giedroic“, tokio pat užrašo Kražių Jezuitų Kolegijos ir ex-librisų buv. Kedainių gimnazijos (rusų viešpatavimo metu) bibliotekos ir buv. Kauno gimnazijos rusų bibliotekos, sužinome, kad kaikurios Giedraičio bibliotekos knygos keliavo iš vienos bibliotekos kiton: iš Kražių Kedainiuosna, iš Kedainių Kaunan, kol 1919 m. pateko Centralinin Valstybinin Knygynan Kaune.

---

[1]) Žiūr. mano straipsnelį „Lapelis iš vieno knygyno istorijos“.—Knygos, bibliografijos ir kritikos žurnalas. 1924 m., Nr. 4-6, pusl. 299-306.

[2]) Kastantinas Gorskis, Dorpato universiteto gamtos mokslų Magistras, Salantų dvaro Telšių apskr. savininkas, gyveno XIX šimtm. pirmoje pusėje.

[3]) Žiūr.: Sprawozdanie z poszukiwań w Szwecyi, dokonanych z ramienia Akad. Umiej. przes Eugeniusza Barwińskiego, Ludwika Birkenmajera i Jana Losia. Kraków 1914, ir mano straipsnelį.: Del Didžiosios Lietuvos kunigaikščio Zigmanto Augusto Vilniaus bibliotekos. Lietuva. 1924. VII. 30., Nr. 170 (1671); tame straipsnely nurodyta bibliografinė medžiaga.

Daug dar kitų panašių šiems faktams galėtume nurodyti, bet, manome, užtenka ir viršišdėstytų, kad suprastume nemažą istorišką kultūrišką ex-librisų reikšmę. Beto, su šiuo klausimu dar nekartą teks mums susidurti šiame straipsny.

Kad plačiau ir giliau pažintume ex-librisą, jo vistymosi istoriją, negu tam duoda medžiagos Lietuvos ex-libriso praeitis, pažvelgkime į jo istoriją Vakarų Europos šalyse.

Žodis — ex-libris pirmapradžioje buvo įrašomas knygon josios savininko ranka prieš savo pavardę, kaip tatai matome darant XVI šimtmety pas mūsų vyskupą kunigaikštį Giedraitį. Vėliau jis tapo perkeltas knygų ženklan piešinio formoje ir įgavo pilietybės teisę visose Europos kalbose. Tokiu buvo ir yra vartojamas Lietuvoje. Užgimė jis drauge su knygos atsiradimu. Išradus gi raižybą medy, o kiek vėliau ir vary, ex-librisas darosi ne vien tik rašytas žodis, bet tampriai susiriša su jam skirtu piešiniu, vaizduojančiu herbą, emblemą, ar kažką kita; ex-libriso uždavinys yra — buti knygos priklausymo ženklas, knygos saugotojas, josios angelas sargas ir drauge josios papuošimas. Ir gal svarbiausiai — papuošimas. Ženklinti knygas galėtumėm ir ranka rašytais žodžiais, šiokiomis ar tokiomis antspaudomis. Bet šie būdai daro knygos puslapį nemalonų akiai, žiauriai dergia jį. Ypač kuomet užvardimo puslapis yra raižytas ar šiaip puikiai sukomponuotas ir turi savyje nemažai grožio. O tatai XVI—XVII šimtmečiuose labai tankiai matome, net gi pirmose lietuviškose spauzdintose knygose, kaip Daukšos „Katekizmas“ iš 1595 m., Daukšos „Postilla“ iš 1599 m. ir t. t. Be to, tikras knygos mėgėjas, — o juo negalima buvo nebūti tuo metu, kuomet knygos vertė aukso svoriu buvo vertinama, — jau tuomet buvo susirūpinęs ir knygos išvaizda — buvo norima papuošti ją, kaip geriausią žmogaus draugą, kas žmogui knyga ir esti. Gi ex-librisas, greta su knygos apdarais, jų visokeriopais knygryšio papuošimais, ne tik reprezentuoja knygos materialę kultūrą, bet tankiai daug pasako apie bibliotekos savininką, jo siekimus, skonį ir tampa mažytėliu savo laiko ir jo kultūros paišybiniu dokumentu. Metams praslinkus, duoda knygos istorijai ne vieną įdomų bruožą, kaipo liūdininkas — keno lentynoj knyga stovėjo, kas jąja džiaugėsi, su josios pagalba dirbo...

Čia ne prošalį bus paminėjus, kad knygos apsaugojimui nuo išvogimo ar pasisavinimo, dar viduramžiais knygos užvardymo puslapy ar josios gale buvo įrašomi įvairios rūšies prašymai ir net keikimai. Niurinbergo muzejuje yra senovės knyga su šiuo lotiniškai - vokiškai eiliuotu užrasu:

„Hic liber est mein,	Šioji knyga mano;
Ideo nomen meum scripsi drein;	Todel aš ir paženklinau joje savo pa- [vardę;
Si vis hunc librum stehlen,	Jei šią knygą pavogsi,
Pendebis an der Kehlen;	Tave pakars už kaklo;
Tune venient die Raben	Tuomet atskris juodvarniai
Et volunt tibi ocolos ausgraben.	Ir išles tau akis;
Tunc clamavis: Ach, ach, ach!	Tu suriksi: ach, ach, ach!
Ubique este tibi geschah.“	Bet šis bus tavo užsitarnauta.

Ypač tokie užrašai buvo prasiplatinę senovės Rusijoje. Juos ten net vadino specialiu terminu „вкладные записи“ ir rusų ex-librisų istorininkai, kaip Vereščaginas ir Adariukovas, mato juose ex-librių prototipą. Keletą tokių charekteringiausių užrasų — „вкладных записей“ paduodame čia:

„теды мы будем с ним (pasisavinusiu knygą) суд имати на втором страшном Христовом пришествии пред нелицемерным судьею, который воздает каждому по заслузе“; „а кто бы смел ей взяти, тот будет проклят в сей век и в будущий и не прощен и по смерти не разрешен“; „а кто изволит сию книгу продати, да будет проклят на сем свете и на том от Великаго Бога Саваофа и от всех ангел и от всех пророков и мученик и святых отец или купит ее, также да будет проклят, или выдерет, едино проклятие примет и со мной суд будет имати во второе Божие пришествие, егда судья бранный и нелицемерный тысячами тысяч ангел окрест его“...

Toksai paprotis buvo ir Lietuvoje. Ne tik istorinėje, bet ir tautinėj susipratusioje. Prof. V. Biržiška maloniai suteikė man išrašą iš maldaknygės „Jezus Maria Jozapas Szventas. Vilniuje 1828 m.“ (egz. Lietuvos universiteto bibliotekoje), — kuris skamba šiaip:

„Isz pripotka jei tropitumys mon pamesti, o Tamsta, prietely atrasty tori aduoty i rankas mo a patos arba atneszk i Kulum zokrastyje. O jei neaduosi prapulszi po smerti ir i pekla ipulsi“.

Piešinio formos ex-librisų kilme išvedama iš viduramžio heraldinių ženklų — herbų, kuriais tuomet buvo ženklinami, puošiami beveik visi herbo savininko daiktai, kas anų laikų įstatimais buvo pamatu prezumpcijai neteisėto įgyjimo tokio daikto kiekvienu jo nauju savininku. Priklijuotą knygos viršely ex-librisą ne taip lengva nuimti, knygos nepagadinus. O tatai padaryti ne kiekvienas išdrys. Todel, kad tapus svetimos knygos su ženklu ex-librisų savininku, reikalinga, kaip jūristai sako, intensiviškesnė prasižengimui pastanga, negu tam, kad paėmus knygą, kurioje nematyti jokio ženklo, kam ji priklauso.

Piešinio formos ex-libriso gimtine buvo Vokietija, kur pirmasis ex-librisas pasirodė 1460 metais. Yra tai ex-librisas Bernhardto von Rorbacho, dailininko Bertelio Šeino gražiai atliktas raižinio medy būdu. XVI šimtmetis buvo ex-libriso Vokiečiuose žydėjimo laikotarpis. Ten ex-librisus darydavo įžymiausieji menininkai, kurie tuomet greta teptuko puikiai valdydavo raižybinę adatą, kaip, pavyzdžiui, Albrechtas Diureris (1441–1529) — padaręs jų apie dvidešimts, Lukošius Kranachas (1472—1553) ir kiti; du tris yra padaręs Hansas Holbeinas jaunesnysis (1497—1543) Vis tai vardai, kurių mažiausius raižybinius kūrinius net gi šių dienų sumaterialėjusios Europos kolekcionieriai labai brangiai vertina. Už tuos popieriaus lakštelius su Diurero, Kranacho, Holbeino piešiniais moka didelius pinigus.

Kilęs iš herbų, beveik visą XVI šimtmety ex-librisas Vokietijoje buvo heraldinio pobūdžio ženklas ir tik šio šimtmečio pabaigoje pasirodo ex-librisai su bibliotekų savininkų atvaizdais. XVI — XVIII šimtmečiuose matome juose vidaus bibliotekų reginius, pilių ir vienuolynų, kur pirmiausiai buvo renkamos knygos. Po to seka linksmas, lengvas Rokoko stilius, kurį pakeičia taip vadinamasis Zopf, kuomet amurų, gėlių, girliandų, straigių vietoje pasirodo sarkofagai, urnos, kaukuolės ir t. t. Laikinai ex-librisas buvo apmiręs, juo mažai tesirūpindavo, bet susidomėjimas ex-librisu vėl pasireiškia po 1869 m., kuomet buvo įsteigta draugija „Herold“, kurios vienas žymiausių narių — Warneke gali buti pavadintas pirmuoju ex-librisų rinkėju ir jų tirinėtoju. Bet rimčiausiu Vokietijos ex-librisų tirinėtoju ir didžiausiu jų rinkėju šiandien skaitomas grovas Leiningen-Westerburg, autorius veikalo „Deutsche und Osterreichische Bibliothekzeichen ex-libris“ (Stuttgart. 1901).

Jis savo didelį rinkinį, turintį apie 20.000 ex-librisų, paaukavo Niurenbergo muzejui.

XIX šimtmečio 70-ais ir 80-ais metais pasirodžiusieji Vokietijoje ex-librisai buvo grynai heraldinio pobūdžio, ir tik dailininkui Zatleriui pasisekė išvesti juos iš to siauro heraldinio kelio į platų vieškelį, ir atsiranda exlibrisai visokių pakraipų ir įvairaus žanro.

Ilgiau apsistojome ties ex-libriso istorija Vokietijoje delto, kad ji buvo jo gimtinė, joje ryškiausiai pasireiškė visi ex-libriso vystimosi etapai. Bet ex-librisas tapo visoje Europoje knygos ženklas; todel paminėsime keliais žodžiais jo kelius kituose Vakarų Europos dideliuose kraštuose, kaip Anglijoje ir Prancūzijoje.

Seniausiu ex-librisu Anglijoje skaitomas kanclerio Bekono iš 1574 m. Reiškia, jis ten atsirado per šimtą su viršum metų vėliau, negu jį matėme Vokietijoje. Jo pobūdis čia buvo gan vienodas — nuobodžiai heraldinis. Įžimesnių ex-librisų meno atžvilgiu Anglija beveik niekuomet nėra turėjusi. Nuo seniausių laikų iki XIX šimtmečio joje vos dviejų menininkų, ex-librisų autorių, vardai verti paminėjimo, tai Hogarto ir italo Bartaloci. Kuomet XIX šimtmety ir Anglijoje, kaip ir Vokietijoje, susidomėjimas ex-librisu vėl atgyja, jis čia vėl įgauna heraldinio pobūdžio, kurio geriausias reiškėjas buvo Šerbornas, autorius 300 su viršum ex-librisų. Eratas Harrisonas buvo reiškėjas ex-libriso pereinamosios stadijos — iš heraldinio į meno — „pictorial". Šiuo metu anglų ex-librisas eina Valtero Kreno nustatytu keliu ir reiškiasi gan siauru siužetų parinkimu: tankiausiai vartojama skaitančioji knygą moteris. Už tai nė viena kita šalis nepasižymėjo tokiu dideliu skaičiumi ex-librisų rinkėjų, kaip tatai galima matyti Anglijoje. Jų tarpe pirmuoju skaitomas Bolestonas Frenksas, surinkęs 100 tūkstančių su viršum ex-librisų ir paaukavęs tą rinkinį Britų muzejui Londone.

1574 metais, vyskupo Šarlio Albuazo paženklintas ex-librisas skaitomas seniausiu ir pirmuoju Prancūzijoje.

Nežiūrint tam tikro nuo seniausių laikų kulto knygai, ex-librisas pilietybės teisę įgijo gan vėlai, nes jo ten žydėjimo laikotarpis atatinka tik XVIII šimtmečiui. Priežastys buvo kaip tik toji prancūzų kliasinė bibliofilija, kurioji ilgą laiką nenorėjo atsisakyti nuo super-ex-libriso, apie kurį teks kalbėti žemiau.

Prancūzų ex-librisas, — turėjęs savo kūrėjų tarpe tokius žymius menininkų vardus, kaip Buše ir Gravelo, — pirmoje XIX šimtmečio pusėje yra beveik užmirštas ir atgimsta tik to šimtmečio 60-ais metais. Atgimsta ne iš susidomėjimo heraldika, kaip tatai matėme Vokiečiuose ir Angluose, bet atvirkščiai — kaipo opozicija heraldikai. Dabar prancūzų ex-librisui darosi svetima ne tik heraldika, bet jis nustoja dekoratyvinio ir ornamentinio pobūdžio. Ex-librisas tampa tik piešiniu, kartais tik škicu ir beveik visuomet reiškia kokią nors knygos savininko būdo ypatybę. Tokis jis pasiliko Prancūzijoje iki šiai dienai.

Susipažinę su ex-libriso kilme, esme, jo uždaviniais ir išsivystymo istorija Vakarų Europos didžiulėse šalyse, nuo ko gi pradėsime jo istoriją Lie-

tuvoje? Atsakymas šian klausiman ir lengvas, ir sunkus. Lengvas, nes turėtume ją pradėti, kaip ir kituose šalyse tatai darėme, nuo seniausio žinomojo Lietuvoje ex-libriso. Sunkus, nes mažai turime davinių šį laiką nustatyti. Tatai seka iš bibliotekų Lietuvoje atsiradimo ir vystymosi aplinkybių. Butent: kokio visuomenės sluogsnio pirmieji asmenys pradėjo rinkti knygas ir kaip pastovūs to rinkimo buvo centrai.

Neginčyjamas faktas, kad pirmi knygų rinkėjai Lietuvoje buvo dvasininkai. Ypač vienuoliai. Dvasininkų centras buvo Vilnius, tad čia jų ir buvo pradėta rinkti pirmos bibliotekos Lietuvoje. Bet vargu bau tose pirmose bibliotekose buvo vartojami ex-librisai. Tos bibliotekos buvo praktiško pobūdžio, renkamos ir naudojamos kolektyviai. Gi meilės prie knygos, baimės jos nustoti apsireiškimas atsirasdavo pirmiausiai pas pavienius asmenys. Manykime, kad tokie asmenys dvasininkų tarpe ex-libriso atsiradimo metu buvo Vilniuje. Bet nieko iš anų laikų Vilniaus, tiek kartų įvairių priešų teriojamo ir deginamo, nepasiliko. Tuo labiau negalėjo išlikti anų laikų knygos... Turime ieškoti jų vėlyvesniais laikais, kuomet knygas pradėjo rinkti didžiūnai. Pirmosios XVI šimtmečio pusės pabaigoje tikrai surandame tik ne ex-librisą, bet super-ex-librisą, kurio kilmė tokia:

Jau viduramžy įvairūs rankraščiai buvo taisomi brangiais odiniais apdarais. Sustiprinti šie apdarai buvo puošiami pagražinimais iš bronzos ir sidabro. Vėlesniais laikais, XV ir XVI šimtmečiuose, buvo jau daromi pigesni apdarai, ir jų viršuje spaudžiami inicialai, herbai ir visoki užrašai, kurie ir įgavo super-ex-librisų vardą. Jų gražumu XVI ir XVII šimtmečiuose pasižymėjo Prancūzija ir Italija. Pirmoji—karališkų bibliotekų super-ex-librisais, antroji — popiežių.

Su šios rūšies knygos ženklu Lietuvoje susitinkame pirmą kart Vilniuje. Yra tai super-ex-librisas Didžiosios Lietuvos kunigaikščio Zigmunto Augusto bibliotekos. Tos bibliotekos istorijos mes čia neminėsime; susidomėję jąja ras josios istoriją aukščiau mano pavadintame straipsnėly, o taip pat kitame mano straipsnely: „Iš kaikurių Lietuvos knygynų ir archyvų istorijos“ (Švietimo Darbas. 1920 m., Nr. 10, pusl. 17—18) ir dar plačiau knygelėje: Michał Brensztein. Biblioteka Uniwersytecka w Wilnie do roku 1832-go. Wilno. 1922., pusl. 4—9 ir prierašuose.

Zigmuntas Augustas Vilniaus „žemojoje“ pily rinko savo bibliotekai knygas gal ne tiek, kad iš jų pasisėmtų reikalingų žinių, kiek iš meilės prie jų, ambicijos ir tos gadinės nusistatymo, papročio. Atsiminkime, kad tai buvo 1546—1572 mm., renesanso, humanizmo viešpatavimo metai, kuomet turtingi žmonės, jų tarpe tankiai patys humanistai bebūdami, ėmė rinkti bibliotekas; juos sekė kiti, nenorėdami pasirodyti obskurantais, ir bibliotekų rinkimas virto mada. Ja galėjo sekti ir Zigmuntas Augustas. Taigi, budamas bibliofilu, o ne mokslo vyru, jis savo bibliotekai skirtomis knygomis bibliofiliškai ir rūpinosi. Pradėjęs savo kunigaikštišką biblioteką rinkti 1546 m. pabaigoje, kiekvienai josios knygai, specialių agentų Vakarų Europos miestuose sumedžiotai, duodavo puikiausią paviršutinišką išvaizdą. O kad toji išvaizda kalbėtų drauge ir apie knygos savininką, jau 1547 m. Kriokuvos raižytojui Kiljanui knygoms žymėti buvo užsakyta „mažesnio formato“ vary anspauda, o Kriokuvos auksakaliui Jonui — didesnė, mokant pirmam už padirbimą 6 raud. auks. 28 sk., antram — 4 raud. auks. Su laiku tokių anspaudų skaitlius padidėjo iki šešių. Visi šie antspaudai buvo spaudžiami knygų apdarų viršuje. Patys apdarai buvo labai rūpestingai daromi iš vie-

nodos, tamsios spalvos odos, iš abiejų viršutinių pusių papuošti renesansiniais ornamentais ir spaustu užrašu: „Sigismundi Augusti Registi Regis Poloniae Monumentum“, knygos aptaisymo metas ir minetomis anspaudomis super-ex-librisais, kurių viduje gražiai supinti ir karališkuoju vainiku sujungti skydai su Lietuvos ir Lenkijos herbais ir užrašu aplinkui: Sigismundus Augustus Rex Poloniae Mag. Dux Lithuaniae“. Tas viskas spausta auksu. Vienu žodžiu, pirmasai iš žinomųjų Lietuvoje knygos ženklų, super-ex-libriso pavidale, pasirodė čia puikiausioje formoje, kurios galetų pavydėti Prancuzijos ir Italilos super-ex-librisų mėgėjai.

Dar prieš Zigmuntui Augustui pradėjus ženklinti super-ex-librisais savo bibliotekos knygas, 1543 m. nežinomas asmuo, pasislėpęs už inicialų „K. S.“ (Kuris nors iš Sapiegų?) ir nežinia kur turėjęs savo biblioteką, irgi ženklino knygas super-ex-librisais, savo kompozicija turinčiais daug bendro su Didžiojo kunigaikščio Zigmunto Augusto super-ex-librisais. Neskaitome jo pirmuoju žinomųjų Lietuvoje super-ex-librisų, nors toji garbė turėtų sulig datos jam priklausyti; neskaitome todel, kad neišspręstas klausimas: tikrai tai yra super-ex-librisas bibliotekos kokio nors nežinomos pavardės Lietuvos didžiūno, ar tokio pat asmens lenkų kilmės; kur buvo jo biblioteka, irgi nėra žinių.

Nuo to laiko iki XVIII šimtmečio pabaigos daugelyse buvusiųjų Lietuvoje bibliotekų sutinkame didesnės ar menkesnės meno vertės super-ex-librisus, bet kadangi jų platesnis tirinėjimas neįeina šio mūsų rašinėlio uždavinin, tai čia ir neminėsime, o pereisime prie tiesioginio mūsų uždavinio — ex-libriso.

Pirmuoju ex-librisu Lietuvoje tenka skaityti kunigaikščio Boguslavo Radvilo, paženklintą 1671 m. Reiškia, jei anksčiau šio ex-libriso jie Lietuvos bibliotekose nebuvo vartojami, tai tik XVII šimtmečio pabaigoje jis pas mus atsirado ir prigijo, dviems šimtams su viršum metų praslinkus nuo jo atsiradrymo Vokietijoje. Ir kas stebėtina, kad tik tuo metu, 1671 m., pasirodo ex-librisas tokioje senoje Lietuvos bibliotekų, kokią tenka skaityti kunigaikščių Radvilų Nesvyžiaus biblioteka. Juk ji pradėta rinkti Nesvyžiuje kur kas ankščiau, negu tatai darė Vilniuje Zigmuntas Augustas, o vartoti joje ex-librisą pradėta vos tik XVII šimtmečio pabaigoje. Kame gi šio apsireiškimo priežastis? Pirma, jos reikalinga ieškoti Nesvyžiaus bibliotekos istorijoje, antra, — ieškoti kelių, kuriais ex librisas yra atkeliavęs Lietuvon.

Nors kunigaikščių Radvilų Nesvyžiaus biblioteka pradėta rinkti tuojaus, kai tik atsirado knyga, bet tikruoju josios įkūrėju skaitomas Mykolas Kristupas, vadinamas Našlaičiu, tas pirmas „baroko“ žmogus Lietuvoje, pasižymėjęs mokslo ir meno erudicija. Jis tai pastatė Nesvyžiuje puikius rūmus, jezuitams kolegiatą, ir jo rūpesniu buvo sustatytas ir išleistas pirmasai tobuliausias Lietuvos žemėlapis. Vis tik jo metu, matyti, Nesvyžiaus bibliotekoje nebuvo dar knygų ženklinimui vartojamas ex-librisas. Matyti, apie jį dar nežinota Lietuvoje, nes jei būtų kitaip, tai negalima manyti, kad juo nebūtų pasirūpinęs savo bibliotekai Mykolas Kristupas. Juo labiau, kad jis turėjo Nesvyžiuje nemenką raižytoją — Tomą Makowskį, Lietuvos žemėlapio, Vilniaus ir Nesvyžiaus pilių reginių, „Brolių Skorulskių Panegiriko“ papuošimų ir K. Drohostajskio „Hipikai“ užvardimo puslapio ir iliustracijų autorių. Šiuose puslapiuose dviejuose jo raižyniuose matome, kad Makowskis — „geografas“ gerai nusimanė knygos mene, tad negali būti, kad jis ne būtų mėginęs daryti ex-librisus, jei tiek tuo metu būtų buvęs pas mus jisai vartojamas ar

bent žinomas, kaipo knygų žymėjimo ženklas ir drauge jų papuošimas. Taigi iš šių faktų seka, kad tuo metu ex-librisas dar nebuvo prigijęs Lietuvoje. Antra vertus: nežiūrint to, kad Lietuva betarpiai susiduria su ex-librisų gimtine — Vokietija, ypač su žymu Vokietijos kultūros centru Karaliaučiumi, ex-librisas ją pasiekė ne tesioginiai iš šios pastarosios, bet per Lenkiją. Šios nuomonės naudai kalba sekantieji faktai: Lietuvoje, kaip ir Lenkijoje anksčiau pasirodė super-ex-librisai ir buvo vartojami iki XVIII šimtmečio pabaigos; kuomet Vokietijoje XVI šimtmety ex-librisas gyveno savo žydėjimo laikotarpį, Lietuvoje XVII šimtmety matome vos vieną tik ex-librisą ir šį kaip tik darytą Radvilų bibliotekos knygoms, paaukotoms Karaliaučiaus unversiteto bibliotekai. Aišku, kad vokiečių kultūra betarpiai tuo metų turėjo labai maža įtakos Lietuvoje, ir kad stipriau reiškėsi čia kitos kultūros, ypač italų, einančios per Lenkiją. Kaip tik tuo metu, Bonai ir Zigmuntui Jogailiečiui viešpataujant, Lenkija buvo didelėje Italų kultūros įtakoje. Tą įtaką, ypač josios sūnus, Didysis Lietuvos kunigaikštis Zigmuntas Augustas nešė su savo didžiojo kunigaikščio dvaru Vilniun ir per jį vison Lietuvon. Tad nenuostabu, kad seniausių Lietuvoje turime skaityti ne ex-librisą, bet super-ex-librisą, ir nenuostabu, kad tasai super-ex-librisas priklause pačiam Zigmuntui Augustui — jo Vilniaus bibliotekai, ir, pagaliau, kad ex-librisas Lietuvon atkeliavo ne tesiog iš Vokietijos, bet per Lenkiją ir pavėluotai.

Kaip matome, mes nežinome Lietuvos bibliotekos XVI šimtmečio nei vieno ex-libriso ir vos vieną XVII ir tik XVIII šimtmety Lietuvos bibliotekose sutinkame didesnį ex-librisų skaičių ir jų tarpe daugel tokių, kurie verti paminėti ne tik kaipo kultūros dokumentai, bet ir raižybinio meno kūriniai. Vieni jųjų buvo daromi užsienio raižytojų, kiti vietinių, ypač Vilniaus. Kadangi ex-librisų autoriai—raižytojai gana retai dėdavo savo pavardės po šios rūšies kūrinėlių, tai vardų jų žinome kur kas mažiau, negu pačių ex-librisų. Iš užsienio raižytojų, dirbusių Lietuvos bibliotekoms ex-librisus, pažymėtini — Jonas Fridrichas Myliusas ir Jędrzejowskis. Pirmasai jųjų buvo neblogas pirmos XVIII šimtmečio pusės raižytojas, kilęs iš Dancigo ir pasidavęs jo XVII šimtmečio raižybos tradicijoms — Falcko ir Hondiuso. Jo raižybinių kūrinių yra žinoma dvidešimts su viršum, kurių tarpe pažymėtinas „Sapiegų giminės geneologija". Jei prie to pridėti dešimtį jo darbo ex-librisų, tai turėsime visą jo raižybinį ouvr'ą. Šių jo ex-librisų tarpe trys daryti Lietuvos bibliotekoms: Jono Fridricho Sapiegos dviejų didumų ir didesniame randame pažymėtus 1736 metus, Konstancijos iš Radvilų Sapiegienės (1741 m.) ir iš tų pačių metų Mykolo Oginskio. Nors šis pastarasis ir be autoriaus parašo, bet jo kompozicija, piešinys ir technika, sulyginus juos su pirmaisiais dviem Myliuso ex-librisais, kur yra autoriaus parašai ir datos, pilnai duoda mums teisę laikyti jį Myliuso kuriniu. Visi šie trys ex-librisai yra neblogos kompozicijos, nors biskį sausoki piešiny ir linijose, kuriems užmaskuoti Myliusas užpildė kompoziciją įvairiais atributais ir draperijomis.

Apie antrą, lenką Jędrzejowskį, žinome labai mažai. Apie jį, kaipo raižytoją, Rastawieckis[1]) sako tik tiek, kad kurį laiką dirbęs Zamosciuje, o prieš tai dar Varšuvoje, ir paduoda sąrašą vienuolikos jo darbo raižinėlių, kurių tarpedau giausiai šventųjų paveikslėliai; bet Rastawieckis nemini nei vieno jo ex-libriso.

---

[1]) E. Rastawiecki. Słównik rytowników polskich tudzież obcych, w Polsce osiadłych lub czasowo w niej pracujących. Poznań, 1886.

Nemini jo vardo kaipo ex-librisų autoriaus ir pirmasai lenkų ex-librisų istorikas Wittygas.. Sprendžiant gi iš jo vieno Oginskių bibliotekai padaryto ex-libriso, kuriame randame autoriaus pilną pavardę, vietą ir datą—„Jędrzejowski fec. Varsavia 1747. Ao“, — esamo mano ex-librisų rinkiny, matyti, labai reto, Jędrzejowskis buvo neblogas raižytojas ir piešėjas: kompozicija ryški ir savita, raižybinė technika drąsi ir švelni.

Iš vietinių, Lietuvoje kilusių ir joje dirbusių raižytojų, kaipo ex-libsisų autoriai žymus Herško Leibovičius (* 1700 † 1770 Nesvyžiuje) ir Pranas Balcevičius.

Pirmasai, autorius 165 Radvilų giminės portretų raižybinio veikalo vardu „Icones Familiae Ducalis Radvillianae“, 1751 m. išleisto Nesvyžiuje, buvo savamokslis, iškilęs į Europos masto raižytojus. Jis padarė Radvilų bibliotekai Nesvyžiuje kelius gražius ex-librisus, XVIII šimtmečio estetinių principų kupinus.

Antrasai, Balcevičius, daug mažesnių gabumų už Leibovičių, bet atsižvelgus į visą jo iki šiai dienai žinomą raišybinį palikimą, daug pasidarbavo ex-librisų Lietuvoje kultivacijai. Pranas Vaclovas Balcevičius darbavosi kaipo raižytojas Vilniuje XVIII šimtmety. Daugiau buvo žinomas kaipo šventųjų paveikslėlių autorius, nors jų produkcija buvo neperdideliausia.

Tą produkciją (11 mažesnių ir didesnių šventųjų paveikslėlių) jis gana apsčiai, į anuos laikus atsižvelgiant, papildė ex-librisais: 1) Domininkonų vienuolynui Gardine, 2) kun. Hiliarui Pomianui, 3) kun. Hiliarjonui Piskovskiui, 4) Aleksandrui Sapiegai, 5) kunigaikščiui Juozui Sapiegai, 6) Tomui Ignui Lopacinskiui, 7) Kastantinui Liudvikui Plioteriui, 8) Juozui Vincui Plioteriui ir 9) Mykolui Jeronimui Važynskiui.

Tik du paskutiniu ex-librisu turi Balcevičiaus parašus, visi kiti nustatomi jų šabloniniu panašumu.

Tiek savo šventųjų paveikslėliuose, tiek ir ex-librisuose Balcevičius nepasižymi nei kompozicija, nei atlikimu, todel visi jie turi daugiau kultūros paminklų vertę, negu meno; visiems savo darbo ex-librisams jis išdirbo tam tikrą šabloną ir laikėsi jo beveik kiekviename jų. — Beveik juose visuose matome rokoko stiliaus ramščiais paremtą konsolę, ant kurios stovi du biustai, matyti, įžymių vyrų ir globusai. Jei kartais tų biustų ant konsolių nematome, kaip pavyzdžiui Mykolo Jeronimo Važynskio ex-librise, tai jau globusas būtinai yra. Kartais, kaip Aleksandro Sapiegos ex-librise, globuso nematome, bet tuomet du biustu stovi iš šonų kokio tai ritieriaus. Šį apsireiškimą Balcevičiaus ex-librisuose turime laikyti gan reikšmingu: juose pirmą syk žinomuose iš giliausių laikų Lietuvoje ex-librisuose sutinkame svarbiausioje vietoje knygas ir kitus rinkėjų simbolius, o herbams duodama antraeilė vieta, tuo tarpu kai senesniose ex-librisuose tankiai ir naujesniuose vartojami tik herbai. Iš viso, kaikurie jo darbo ex-librisai yra begaliniai panašūs viens į kitą, kaip, pavyzdžiui, Jono Sapiegos ir Tomo Igno Lopacinskio, kun. Hilaro Pomiano ir kun. Hilarjono Piskovskio. Vis tik Lietuvos ex-librisų XVIII šimtmečio autorių tarpe Balcevičiui, į ex-librisų skaičių atsižvelgus, priklauso pirmoji vieta.

Apart trijų ex-librisų bibliotekoms Lietuvoje Myliūso, vieno Jądrzejowskio, dviejų — trijų Leibovičiaus ir devynių Balcevičiaus, iš XVIII šimtmečio žinoma dar visa ex-librisų eilė, kurioje randasi keli žymūs raižyniai, be-

nežinomų autorių. Nemažai jų gamino spaustuvės. Mes kaikuriuos jų čia išvardinsime ne jų senumo, bet meno vertės eilėje.

Aukščiau minetą Balcevičių galima laikyti autoriumi ex - libriso Povilui Ksaverui Brzostowskiui „Pawłowie“ (Merkinėje). Nors savo ex-librisų rinkinėlyje turime vos vieną Balcevičiaus darbo ex-librisą, o kitus žinome tik iš reprodukcijų specialėje tuo reikalu lenkų literatūroje ir pilno palyginimo Brzostowskio ex-libriso su Balcevičiaus darbo ex-librisais pravesti negalime, bet jau paviršutiniškai šį klausimą imant, Brzostowskio ex-librise matome ir Balcevičiaus kompozicijos principus, ir jo techniką, ir siūžeto traktavimo būdą. Juo labiau galime tą tvirtinti, kad Povilas Ksaveras Brzostowskis, herbo „Kilpinė“ (Strzemię), buvo Vilniaus kanauninkas, nuo 1762 m. Didžiosios Lietuvos „pisorius“, — nuo 1774 m. referendorius, tad gyveno tuo metu, kaip ir Balcevičius, ir Vilniuje, kur šis pastarasis dirbo.

Brzostowskis (1730 m.), autorius daugelių religinio ir visuomeninio pobūdžio veikalų, 1767 m. įsigijo Merkinės dvarą, kurį pavadino savo vardu — „Pawlowo“. Čia jis surinko biblioteką kelių tūkstančių religinio ir visuomeninio turinio veikalų ir nemažą gentišką archyvą. Šią savo rezidenciją jis 1795 m. pardavė, o kas ištiko jo surinktą biblioteką, žinių neturime.

Jo ex-librisas — raižinys vary; piešinio ariginalo formatas 77×54 mm; užrašas jame: „Ex-libris Pauli Xau (erii) Com (iti) Brzostovski Sup (remi) Notarii M(agni) D(ucatus) L(ithuaniae) Canon(ici) Viln(eusis).“

Dviejų rūšių raižybinį ex-librisą vartojo savo bibliotekoje Joakimas Chreptavičius (1728 m.) nuo 1764 m. Didžiosios Lietuvos sekretorius; — 1765 m. Didžiosios Lietuvos Tribunolo maršalkas; — 1773 m. pokancleriu ir 1793 m. Didžiosios Lietuvos kanclerius. Pirmoji rūšis, tankiausiai sutinkama jo biblitekos knygose, ovalo linijoje vien tik užrašas; „Ex Bibliotheca Joachimi Comitis Chreptowicz Pro — Cancellari M(agni) D(ucatus) L(ithuan)iae“. Tik vieną kart šio rašinėlio autoriui teko matyti vienoje privačioje ex-librisų kolekcijoje Maskvoje tuo pačiu užrašu Chreptavičiaus ex-librisą raižytą keturkampiu formatu.

Spaustuvėse rinktus ex-librasus tame šimtmety daugiausiai vartojo buvusiųjų tuo metu Lietuvoje vienuolynų bibletekos, pavyzdžiui, Domininkonų Vilniuje ir Gardine, Jezuitų Polocke, Kapitulos Vilniuje ir t. t. Visi šie ex-librisai skyriasi viens nuo kito vartojamu juose šriftu, jo didumu ir išdėstimu komponavimu; šiaip gi tai yra keturkampiai lapeliai, kurių užrašai aplinkui apvesti storesnės ir plonesnės linijos rėmeliais, arba remeliais iš nesudėtinių spaustuvėse vartojamų ornamentų. Panašios rūšies ex-librisą, apart žinomojo jau Balcevičiaus darbo, vartojo savo bibliotekoje Aleksandras Sapiega: Ex Bibliotheca Alexandri Comitis Sapieha Capit. (anei) Pun. (iensis).

Jei paminėsime čia keletą ex-librisų vietoje vartojamų antspaudų, kaip: „Coll:(egii) Pol: (ocensis) S. (ocietatis) J. (esu)“. „Bibliotheca Georgi Comitis de Plater“, tai ir viskas bus, ką ex-librisų srity paliko Lietuvoje XVIII šimtmetys. Viskas, žinomąja šiandien šiuo klausimu medžiaga. Gal laikas atkas josios iš po įvairių bibliotekų dulkių daugiau, tuomet šią nuomonę teks keisti.

Visuose Europos kraštuose XIX šimtmečio pirmoje pusėje matome ex-libriso sunykimą, tik jo merdėjimą. Lietuvoje nei vienam praėjusių šimt-

mečių ex-librisas neturėjo savo žydėjimo laikotarpio; tokiu jį matome ir tame šimtmėty. Jis, tiesa, ne tik neišnyksta, bet per ištisą šimtmetį yra vartojamas buvusiųjų Lietuvoje knygų mėgėjų ir kartais net sutinkame vieną — kitą nepaskutinės meno vertės, kaip Leono Baikovo Vilniuje ir Tiškevičių Raudondvary, raižytus vary; bet visur dominuoja ex-librisai, spaustuvėse gaminti. Šiame šimtmety greta raižytų ir spaustuvėje rinktų ex-librisų sutinkame naujos spauzdinimo technikos — litografijos ir cinkografijos būdu. Litografuotus ex-librisus matome: Eustacho Tiškevičiaus, žinomojo Lietuvos archaiologo, Archaiologijos Komisijos ir Muzejaus Vilniuje įkūrėjo, Tiškevičių bibliotekos Biržuose, Kosakovskių Vaitkuškėje ir Lidokiuose; cinkografuotus — Tiškevičių, Šutino Vilniuje. Taip pat per ištisą šį šimtmetį vartojami vietoje ex-librisų antspaudai, kaip: Gorskio Salantuose, Olgos Oginskienės, Vilniaus universiteto, Medicinos Instituto, Vilniaus gimnazijos ir daug dar kitų.

Tik XX šimtmečio pradžioje atsiranda lietuviški ex-librisai bibliotekų ar knygų rinkinių, priklausančių tautiniai susipratusiems lietuviams ir su lietuviškais užrašais. Pirmuoju jų, kaip jau esu minėjęs, tenka laikyti kun. kan. Juozo Tumo - Vaižganto ex-librisas. Yra tai gan menkas meno žvilgsniu litografuotas ex-librisas, greičiau panašus į butelių etiketę, negu į ex-librisą, bet brangintinas jis mums tuo, kad pirmame jame matome lietuvišką užrašą ir mažą, bet charekteringą simbolį: moteriškė rašo didelėn knygon, o gyvatė taiko įkąsti ją kojon. Tai rašytojų simbolis lietuvių spaudos draudimo metu.

Kitas iš eilės lietuviškas ex-librisas yra prof. Ed. Volterio. Jis yra ne tik su lietuvišku užrašu (vien pavardės su dviem pradinėm vardo raidėm), bet visas pagręstas lietuvių liaudies meno motyvais ir darytas žinomojo mūsų skulptoriaus Petro Rimšos. Jis gimė tuo laikotarpiu, kuomet jau savo spaudą turėjome, ir mūsų menas jau buvo pasireiškęs, kaip matyti iš rengiamųjų Vilniuje Lietuvių Dailės Parodų.

Trečias yra Jurgio Savickio jo paties darytas; ketvirtas D-ro Šaulio, A. Varno darytas, ir po jų seka visa eilė ex-librisų, 1919—1924 m. padarytų P. Galaunės: Aug. Janulaičiui, Juozui Tumui - Vaižgantui, Centrinei Kariuomenės Bibliotekai, Vytautui Steponaičiui, Mykolui ir Vaclovui Biržiškams, Lietuvos Universiteto knygoms, įgytoms iš prof. A. Bezzenbergerio, Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų bibliotekai. Apie šiuos ex-librisus man, kaipo jų autoriui, netenka kalbėti.

Lietuvoje, kaip ir kituose Europos kraštuose, XIX šimtmety pavieni asmenys pradėjo rinkti ex-librisus, kaipo tam tikrus kultūros apsireiškimo paminklus ir mažus paišybinio meno veikalėlius. Rinko juos Mykolas Brenšteinas Telšiuose ir ypač Tiškevičiai Raudondvary, kurių kolekcija, apie 1500 ex-librisų, bene buvo didžiausioji prieš Didįjį Karą Lietuvoje. Rinko taipogi ir prof. Vaclovas Biržiška. Šis pastarasis rinko juos daugiau kaipo liudininkus buvusiųjų ir esamųjų bibliotekų Lietuvoje statistikos žinioms, ir jo rinkiny buvo daugiausiai ex-librisai autografai. Šį savo rinkinėlį prof. V. Biržiška perleido šio straipsnio autoriui. Šiuo metu man žinomi ex-librisų rinkėjai

Lietuvoje du: pats autorius, kuris ypač stengėsi rinkti ex-librisus buvusių Lietuvoje bibliotekų ir turi jų 100 su viršum; jų tarpe keletas unikų. Mano rinkiny yra įvairių šalių ex-librisai, turintieji savo meno vertė; tokių ex-librisų yra mano rinkiny 300 su viršum. Antras rinkėjas — Viktoras Cimkauskas, jūristas, Šiauliuose; jis renka rusų ex-librisus.

Sulyginus su ex-librisų skaičiumi ir jų rinkėjais kitose šalyse, tai labai mažai kas padaryta ir daroma dar mažiau, bet turime tykėti, kad Lietuvoje kultūrai besiplėčiant, besivystant gilyn, šioje srity darbuotojų atsiras daugiau.

Reprodukuotų prie šio rašinėlio ex-librisų aprašymas.

Pieš. 1.

D. Chodoviecko (1726—1801), garsaus raižytojo. Raižinys vary, paties D. Chodovieckio darbo.

Paduodamas čia kaipo pavyzdys didelės meno vertės exlibriso.

(Repr. iš Wittygo, I, pusl. 26).

Pieš. 2.

Joakymo Litavro-Chreptavičiaus (1728—1818), Lietuvos Kancleriaus. Raižinys vary; raižinio lentelės didumas: 37,5×50,0[1]). Vienos linijos ovale užrašas rašytomis raidėmis: „Ex [Bibliotheca [Joachimi Comitis [Chreptowicz [Pro=Cancellari [M(aagni) D(ucatus) L(ithuan)iae.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 3.

Kastantino Gorskio, Dorpato universiteto „gamtos mokslų magistro", Salantų dvaro (Telšių apskr.) savininko. Spausdintas gulsčias stačiakampis su žvaigždučių rėmeliu aplinkui, didumo 27,0×48,0. Užrašas: (kursivu) Ex Libris [(spausdintomis raidėmis) Constantini Gorski [(kursivu) Mag. (istri) Phil.(osophiae).

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 4.

Zigmunto Augusto Vilniaus bibliotekos super-ex-librisas. Apskrita antspauda, kurios viduje du baroko formos skydai: kairiajame Lenkijos herbas — viengalvis aras su apsivyniojusia raidė — „S", dešiniame — Lietuvos herbas — Vytis; viršuje skydų karališkasis vainikas; vainiko viršuje ir skydų tarpe renesansinis ornamentas; aplinkui užrašas: „Sigismundus † Augustus † Rex † Polonie † Magnus † Dux † Lituanie †.

(Repr. iš „Exlibris" sąs. V. lent. XXVII).

---

[1]) Ex-librisų matavimas paduodamas milimetruose; pirmoji skaitlinė — exlibriso aukštumas, antroji — platumas. P. G.

[2]) Exlibris. Czasopismo poświęcone książce. Założone przez Franciszka Biesiadeckiego Organ Towarzystwa Miłośników książki w Krakowie. Pod redakciją Kazimierza Piekarskiego. V. (sąsiuvinis) Kraków 1924.

Pieš. 5.

Zigmunto Augusto Vilniaus bibliotekos Supor-ex-librisas. Apskrita antspauda: laurų vainike, du barokiniai skydai, kurių kairiajame Lenkijos herbas — viengalvis erelis su apsivyniojusia raide „Š"; erelio krutinėje perpiauta raidė „A"; — dešiniajame — Lietuvos herbas — Vytis; viršuje skydų sparnuotas angelas, laikantis ant kairiojo skydo karališkąjį vainiką, ant dešiniojo — kunigaikščio mitrą; skydų apačioje vazelė su augalu.

(Repr. iš „Exlibris" sąs. V, lent. XXVI).

Pieš. 6.

Sapiegų Super-ex-librisas? (iš 1543 m.), Pailgas stačiakampis, per vidurį jo laurų vainikas, kuriame barokinis skydas su perpiautomis raidėmis (monograma) — „A. S."; iš šonų skydo mažos raidės „A." „S"; žemiau vainiko metai — „1543".

(Repr. iš „Exlibris" sąs. V, lent. XXX).

Pieš. 7.

Sapiegų Super-ex-librisas(?) Papuoštame rituly barokinis skydas, kuriame monograma „AS"; iš abejų skydo pusių mažos raidės „A." „S"; aplinkui užrašas: „Tuo te pede metire. Anno D. M. D. L." Aplinkui vainikas; vainiko viršuje ir apačioje susivynioję kaspinėliai.

(Repr. iš „Exlibris" sąs. V, lent. XXXI).

Pieš 8.

Kunigaikščio Boguslavo Radvilos, paženklintas 1671 m. Apvali arka remiasi ant dviejų kolonų; arkoje užrašas: „Bibliotheca"; arkos viduje Radvilų herbas — viengalvis erelis, ant krutinės kurio skydas su herbu „Trūbos"; erelis laiko neguose lakštą su užrašu: „A Celsissimo Principe [Duo Baguslav Radzivilio [Bibliothecae, quae Regio= [manti est, electorali [legato donata". Ant kairiosios kolonos cokolo užrašas — „Anno", ant dešiniosios — 1671". Raižinys vary nežinomo autoriaus.

(Repr. iš „Exlibris" sąs. III. lent. II).

Pieš. 9.

Jono Fridricho Sapiegos (1680—1751). Barokiniame kartuše Sapiegų herbas — „Lis"; viršuje kartušo vainikas; apačioje, iš kairiosios pusės, dokumentas su kabančia antspauda; ant dokumento knyga, ant knygos rašalinė su plunksna; iš dešiniosios — gulinti knyga, ant josios gulinti antspauda; per kartušo vidurį, apačioje, kabo „Baltojo Aro" ordenas; žemiau ordeno lentelė su užrašu: Ex Biblioteca Codnensis Ill mi et Ex= [cell mi Ioannis Comitis Sa= [pieha Spre: Cancello M(agni). D(ucatu) L(ithuaniae).

Raižinys vary raižytojo I. F. Myliuso; did.: 62,9X45,0.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 10.

Kunigaikščio Oginskio. Sprendžiant iš metų, kuriais šis exlibrisas padarytas ir užrašytų jame „titulų", yra tai exlibrisas Stanislovo Oginskio (1710 — 1747) Vitebsko Kašteliono, vėliau Trakų Kašteliono ir Viežbavos starostos. Stačiakampy, ant barokinio kronšteino gornostajų pamuštas ploščius, ploščiuje barokinis kartušas, kuriame Oginskių herbas — „Vartai"; ploščiaus viršuje kunigaikščių mitra; ploščių ir mitrą laiko du arai. Piešinio apačioje užrašas: „Ex Bibliotheca Illustrissimi Ducis in Ko= [zielsk] Oginski(Castellani Trocensis". Žemiau šio užrašo — : „Jędrzejewski fec. (it) Varsavia 1747. A(nn)o". Raižinys vary, stačiakampis, did.: 57,0X75,0.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 11.

Kunigaikščių Radvilų Nesvyžiaus bibliotekos. Stačiakampy, užbraižytame ligiagretėmis gulščiomis linijomis gornostajų pamuštas ploščius; ploščiaus apačioje barokinis kartušas, ant kurio stovi kairėje užpakalinėm kojom sparnuotas grifas· dešinėje — liūtas; jie prišakinėmis kojomis laiko borokinį skydą su Radvilų herbu; skydo viršuje trys šalmai su bajoriškais vainikais; per vidurį kartušo kabo „Baltojo Aro" ordenas; pačiame kartuše užrašas: „Ex Bibliotheca [Radviliana [Ducali Nesvisiensi". Iš kartušo šonų kariškoji armatūra.

Raižinys vary XVIII šimtmečio. (Herško Leibovičiaus?)

(Repr. iš Wittygo, I pusl. 60).

Pieš. 12.

Kunigaikščių Radvilų Nesvyžiaus bibliotekos. Gornostajaus ploščiuj, viršuje kurio kunigaikščių vainikas, barokinis skydas; skyde Radvilų herbas — viengalvis aras; per aro krūtinę barokinis skydas, padalintas į keturias dalis, kurių kiekvienoje herbas; skydo viršuje trys šalmai su bajorų vainikais; iš kairiojo šalmo kyšoja iki pusiau liūtas, iš dešiniojo — sparnuotas grifas, iš vidurinio — aras su žmogaus galva, apvainikuota bajorišku vainiku: iš kairiojo į dešinį šalmą, iš skydo šonų armatūra iš akanto lapų; piešinio apačioje užrašas rėmeliuose: „Ex Biblioteca Ducali [Radvilliana Nesvisiensi". Raižinys vary, form.: 139,5X100,0.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 13.

Karoliaus Stanislovo kunigaikščio Radvilo, Vilniaus Palatino. Stačiakampis išbraižytas gulsčiomis linijomis; šiame fone žemai marmurinis postumentas su užrašu: „Ex Libris Caroli Stanislai [Ducis Palatini Vilnensis". Į postumentą atremtas ovalo formos medalionas, kurio baltame dugne barokinių formų Radvilų herbas: barokiniame skyde viengalvis aras, viršuje skydo trys šalmai, apvainikuoti bajoriškais vainikais; iš kairiojo šalmo styri puse liūto su bajorų vainiku ant galvos; iš vidurio — viengalvio aro, iš dešiniojo — sparnuoto grifo; iš kairiojo ir dešiniojo šalmų vyniojasi apie skydo šonus gotiškai stilizuoti lapai; skydo apačioje ant kaspino kabo „Baltojo Aro" ordenas; iš medaliono viršaus, per abudu jo šonus, nusileidžia žemiau postumento laurų vainikas, viršuje perpiautas rokoko kartušu, iš kurio į abi puses vyniuojasi kaspinas. Raižinys vary, lentelės formoj.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 14.

Povilo-Ksavero Brzostovskio, Merkinėje (Pavlove) herbo „Pentinė", Vilniaus Kanauninko, Lietuvos Referendoriaus. (*1730 †?) Stačiakampy, išskleisto gornostajaus ploščiaus fone du riteriai laiko barokinės formos kartušą, kuriame užrašas: „Ex [Libris Pauli [Xau(erii) Com(iti) [Brzostowski [Sup(remi) Notarii [M. (agni) D. (ucatus) L. ([ithuaniae) Canon(ici) [Vilu(ensis)". Kitoje rankoje kiekvienas riterių laiko barokinius skydus su herbu „Pentinė". Kartušo su užrašu viršuje bajoriškas vainikas, iš kurio styri penkios strauso plunksnos; ploščiaus viršuje kanauininkiškoji skribelė su dviem perrištom juostom. Raižinys vary Pr. Balcevičiaus. Lentelės form.: 77,0X54,0.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 15.

Kunigaikščio Aleksandro Sapiegos (1730 — 1793), Didžiojo Lietuvos Kancleriaus, Ba-

rokinė facijata su dviem piliastrais; iš piliastrų šonų voliutos; per vidurį facijatos barokinis skydas su užrašu: „Ex [Bibliotheca [Alexandri [Comitis [Sapieha [Pracf(ecti) Pun(iensis)". Pilastrų viršuje biustai; viršuje facijatos riteriaus statula, laikančio Sapiehų herbą — „Lis"; facijatos apačioje išmėtytos atskleistos knygos su įvairiais užrašais jose; iš voliutų šonų stovi globai. Raižinys vary Pr. Balcevičiaus.

(Repr. iš Wittygo, II, pusl. 162).

Pieš. 16.

Kunigaikščio Aleksandro Sapiegos. Spaustuvės būdu atliktas exlibrisas su spaustuvės oranamento rėmeliu. Užrašas: „Ex [Bibliotheca [Alexandri [Comitis [Sapieha [Capit. (anei) Pun(iensis").

(Repr. iš Wittygo, II, pusl. 162).

Pieš. 17.

Hilariono Piskovskio, kunigo dominikono Gardinė. Barokinio kartušo viduje, skritulу užrašas: „Ex [Libris. [Bibliothecae [Personalis [P.(atris) F.(ratris) Hilarionis [Piskowski [Ord:(inis) Praed:(icatorum)". Kartušo viršuje globas; truputį žemiau globo iš abejų jo šonų biustai; virš biustų ir globų užrašas: „Cum Licencia Supperiori Ordinis". Kartušo apačioje, žemiau skritulio su užrašais, mažas barokinis kartušas, apvainikuotas bajorišku vainiku su dviem herbais: Dominikonų ordeno ir Piskovskio giminės; iš abejų šio kartušo šonų po keletą stovinčių ir gulinčių knygų; po kartušu užrašas: „Fr(anciscus) Balc(ewicz) sc(ulpsit) Viln(ae)". Raižinys vary XVIII šimt. Vilniaus raižytojo Pr. Balcevičiaus.

Repr. iš Wittygo, I, pusl. 54).

Pieš. 18.

Mykolo Jeronimo Važynskio. Barokiniame kartuše skritulys, kuriame užrašas. „Ex [Bibliotheca [Michaelis [Hieronimi [Skarbek [Wazynski [Notarij Magni [M.(agnus) D (ucatus) Litv(aniae)". Kartušo viršuje globas; iš abejų globo šonų, ant voliutų dvi vazelės su gėlėmis; iš abejų kartušo šonų ir apačioje kariškoji armatūra; po skritulių, tarp kariškos armatūros stovintieji ant pasturgalinių kojų liūtai, priešakinėm kojom laikantieji mažą barokinį kartušą, apvainikuotą bajorišku vainiku, su Važynskių giminės herbu. Raižinys vary, XVIII šimtm. Vilniaus raižytojo Pr. Balcevičiaus.

(Repr. iš žurnalo „Exlibris", sąs. III, lent. IV).

Pieš. 19.

Vilniaus Kapitulos bibliotekos. Stačiakampis formato 61,0×59,0, iš spaustuvėje rinkto žvaigždučių ornamento rėmely užrašas: „Ex[Bibliotheca [Venerabilissimi [Capituli [Cath:(edralis) Viln:(ensis)". XVIII šimtmečio galo. Formatas — 60×59.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 20.

Dominikonų vienuolyno Gardine. XVIII šimtmečio pabaiga. Gulsčiame stačiakampy, rėmeliuose spaustuvės sudaryto ornamento užrašas: „Bibliothecae [Conventus [Grodnensis [Ordinis [Praedicatorum".

(Repr. iš Wittygo, I, pusl. 13).

Pieš. 21.

Dominikonų vienuolyno Vilniuje. XIX šimtmečio pradžios. Gulsčiame stačiakampy iš dviejų linijų rėmely spaustuvėje surinktas užrašas: „Bibliothecae [Conventus [Generalis [Vilnensis Sancti [Spiritus Ordinis [Praedicatorum". Formatas 35,5×46,0.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 22.

Trinitorių vienuolyno Vilniuje (Antakalny). XVIII šimtmečio pabaiga. Gulsčiame stačiakampy iš spaustuvės dviejų rūšių žvaigždučių ornamento rėmely užrašas: Ex Bibliotheca. [Collegii Antecollensis [ad Vilnam [PP.(atris Ordinis Excalceat [SSS mae Trinitatis [de Redem:(ptoris) Captivorum. [Lit: Num:" Formatas — 41,5×53,0.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 23.

Polocko Jezuitų kolegijos, iš XVIII šimtmečio pabaigos. Gulsčiame keturkampy iš plonos ir storos greta viena kitos linijų, apipyntų augmenimis, spaustuvės šriftu užrašas: „Bibliot:(hecae) Coll:(egii) Polocensis [Soc:(ietati) Jesu".

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 24.

Vilniaus Medicinos Instituto — (1832—1842). Elipso formos antspauda. Siaurame laurų lapų vainikė užrašas: „Biblioth. (ecae) [Instit.(uti) Medici(nae) [Vilnensis". Formatas 24×30.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 25.

Vilniaus Akademijos. Elipso formos antspauda. Siaurame laurų lapų vainike už-

rašas: „Biblioth.(ecae) [Academ.(ia) [Vilnensis". Formatas — 24X28.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 26.

Vilniaus Akademijos. Ąžuolo lapų ir kviečių varpų vainike „derliaus ragas", apačioje kurio Merkurijaus du sparnai; aplinkui šių simbolių užrašas: „Biblioth(eca) Caes.(arii) Akad.(emia) Vilnensis".

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 27.

Mokytojų Seminarijos prie Vilniaus Universiteto. Laurų lapų apvaliame vainike užrašas: „Bibliote=[ka Szkoły [Nauczyciel=[skiey". Antspauda formato — 27X30.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 28.

Viniaus Gimnazijos (Vilniaus Universiteto metu). Apvaliame laurų lapų vainike užrašas: „Bibliothe(ca) [Gymnasii [Vilnensis". Antspauda formato — 27X31.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 29.

Leopoldo Gorskio, Telšių apskr. bajorijos maršalko, Salantų dvaro savininko. Apvali antspauda; skritulio viduje Gorskių herbas „Nałęcz" su kariškąja armatūra iš šonų ir ordenu-kryžiumi apačioje; žemiau herbo užrašas: „z Biblioteki J. W. Leopolda Gorskie[go Marszałka ptt:(u) Telsi:(ewskiego) [y Kawaler(a)". Antspaudos didumas: 37,0 X30,0.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 30.

Aleksandro Stenevičiaus. Elipso formos antspauda su užrašu: „z Xiąg [Alexandra [Staniewicza". Užrašo apačioje ornamentas iš linijos — „mazgas". Antspaudos didumas: 24,5X31,5.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 31.

Grovo Eustacho Tiškevičiaus, Vilniaus Archaiologijos Komisijos ir Vilniaus Archaiologijos Muzejaus įkūrėjo. Stačiakampiuose ornamentuose rėmeliuose užrašas: „z [Biblioteki [Eustachego [Hr. [Tyszkiewicza". Iš kairiojo užrašo šono „Nr." Litografija formato: 37,0X43,0.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 32.

Grovo Jurgio Plioterio. Elipso formos antspauda. Rėmeliuose iš dviejų linijų užrašas: „Bibliotheca [Georgii Comitis [de Plater". Antspaudos didumas: 26,0X30,5.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 33.

Kunigaikštienės Olgos Oginskienės. Elipso formos antspauda. Rėmely iš dviejų linijų, gornostajaus ploščiuje, apvainikuotame kunigaikštišku vainiku, du herbai. Antspaudo didumas: 31,5X40,0.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 34.

Leono Baikovo, žinomojo Vilniaus universiteto studentų Novosilcevo metu persekiotojo. Ekslibrisas iš XIX šimtmečio pradžios, raižinys vary nežinomojo prancūzų raižytojo, stiliuje Ludovikų· herbas — pasaga, kurios viduje ir viršuje kryžius; herbo kartušo viršuje bajoriškas vainikas su trimi iš jos strauso plunksnomis; kartušo apačioje lentelė su užrašu: „Leon de Baycoff"; iš kartušo šonų rožių girliandos. Raižybinės lentelės formatas — 59X86.

(Iš autoriaus rinkinio)

Pieš. 35.

Tiškevičių bibliotekos Biržuose. Skrituly šikšnelės formos Tiškevičių herbas „Leliva"; viršuje šikšnelės grovų vainikas: tas viskas stačiakampy rėmely iš plonos linijos; rėmelio kampuose ornamentas; per šikšnelę eina užrašas spausdintomis raidėmis: „Biblioteka Ordynacyi Birżańskiei." Litografija formato — 87X65.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 36.

Vilniaus Archaiologijos Muzejaus. Gulsčias stačiakampis; spaustuvės ornamento rėmely užrašas: „Bibliothecae [Musaei Archeologici [Vilnensis [N.,' Formatas: 46X76

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 37.

Sufragano Gintilos. Gulsčias stačiakampis; spuastuvės ornamento rėmely užrašas: „Ex Bibliotheca [Io. Gitylło Nom. Eppi". Formatas: 18X67.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 38.

Poeto Liudviko Kondratavičiaus (Sirokomlės). Gulsčias stačiakampis; spaustuvės

ornamento rėmely užrašas: „Ze sbioru Xiąg [Ludwika Kondratowicza [Oddział [N. Katalogu"; brukšnis, po jo užrašas: „Ostrzeżenie: Osoby, którym się użyczają xiążki do czytania, [proszone są nie udzielać ich innym; zbytecznem byłoby dodawać, że [zwrót xiążek cało i czysto, jest pożądany".

(Repr. iš Wittygo, II, pusl. 132).

Pieš. 39.

Grovo Antano Tiškevičiaus Vilniuje. Dvi kolonos, sujungtos gotiniu lanku; kolonų apačia sujungta lenetele su užrašu: „W Wilnie"; virš lentelės kaspinas, kurio galai apsuka kiekvieną koloną; ant kaspinų užrašas: „Z biblio[teki Anto[niego [hr Tyszkiewicza"; virš kaspinėlio įvairūs atributai: Merkurijaus kepurė, cirkulis, atskleista knyga ir kiti; atributų viršuje Tiškevičių herbas. Dešiniosios kolonos apačioje parašas dailininko — W. Lekczyński. Cinkografija įvairių formatų ir įvairios spalvos popieriuje spausdintoji.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 40.

Vilniaus Viešosios bibliotekos rusų viešpatavimo metu. Spaustuvėje atliktas stačiakampės formos rėmelis, kuriame rusų valstybinis herbas — dvigalvis aras; aro apačioje spausdintomis raidėmis užrašas: „Виленская Публичная Библіотека". Formatas — 50X40.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 41.

Vilniaus Viešosios bibliotekos bolševikų viešpatavimo metu. Spaustuvėje atliktas stačiakampės formos rėmelis iš kvadratėlių; rėmely spausdintomis raidėmis užrašas: Центральное Книгохранилище (Литвы Отд.) Форма №.) Formatos 49,5X40,5.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 42.

Jokūbo Kazimiero Giejštorio Ignacogrodzie, buv. Suvalkų gub. Giejštorių herbas su skydo pagražinimais akanfo lapais; skydo viršuje šalmas su bajorišku vainiku, iš kurios styri liūto galva; skydo apačioje kaspinėlis su devizu: „Za moje gwiazdy". Herbo viršuje užrašas: „Księgozbiór Ignacogrodski"; — apačioje: „Jakóba Kazimierza Gieysztora". Litografija.

(Repr. iš Wittygo, II, pusl. 127).

Pieš. 43.

Mykolo Stanislovo grovo Korvin-Kosakovskio Lidokiuose. Herbas „Slepowron"; herbo skydo viršuje šalmas, apvainikuotas grovų vainiku; vainiko viršuje varna; iš po šalmo skydo šonus apsupa lapų armatūra; herbo apačioje kaspinėlis su užrašu: „Biblioteka Nidocka". Kaspinėlio apačioje spausdintomis raidėmis užrašas: „Ex Libris [Michała Stanisława [Hr. Korwin-Kossakowskiego [Nr. [Class". Litografija daryta Varšuvoje pas Wattson. Formatas 82,5X62.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 44.

Grovų Kosakovskių bibliotekos Vaitkušky. Skydas su herbu „Ślepowron"; skydo viršuje šalmas su grovų vainiku, kurio viršuje varna; skydo apačioje kaspinėlis su užrašu: „Księgozbiór Wojtkuski"; kaspinėlio apačioje: „Nr." Litografija formato — 98X72.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 45.

Grovų Tiškevičių bibliotekos Raudondvary. Gornostajo išskleistame plosčiuje dų skydai su herbais: dešiniajame „Leliva", kairiajame „Korczak". Ploščiaus viršuje grovų vanikas, iš kurio styri trys povo plunksnos, kuriose pakabintas herbas „Leliwa". Kairioje plosčiaus pusėje, apačioje, parašas raižytojo — Agry Gr[avée) Paryžiuje. Ploščiaus apačioje užrašas: „Z Biblioteki [Hr. Tyszkiewiczów [w [Czerwonym Dworze". Raižinys vary, formato — 101X82.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 46.

Juozo grovo Tiškevičiaus. Stačiakampiuose rėmeliuose apskritas vainikas iš lauro lapų, vainike skritulys su herbu „Leliwa"; aplinkui skydo gotiniai stilizuotų lapų armatūra. Vainiko apačioje užrašas „Ex Libris [Jos:(ef Com:(mitis) Tyszkiewicz [A (nno) D.(omini) MCMII". Dešiniajame apatiniame rėmelio kampe: „I(osef T.(yszkiewicz) F.(ecit). Litografija raudonos spalvos baltame popieriuj; formatas — 105X84.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 47.

Henriko grovo Broel-Plioterio. Stačiakampy iš vienos linijos keturi stačiakampiai, kurių viršutiniame 8 skydai su bajorų, kunigaikščių, grovų vainikais; antrame iš viršaus Plioterių herbas: skydo viršuje šalmas su grovų vainiku; iš vainiko styri du išplėsti sparnai, aplinkui skydo akanfo lapų armatūra, viršuje ąžuolo ir laurų šakelės, ant kurių vyniojasi kaspinėlis su užrašu: „Melior Mores Macula"; trečiame stačiakampy

vėl 8 skydai su bajorų, grovų, kunigaikščių vainikais; — paskutiniame stačiakampy užrašas: „Ex Libris Henrici Cimitis de Broel-Plater". Stačiakampio su Plioterių herbu kairiajame kampe dailininko parašas: „H. Tomaszewicz". Cinkografija formato — 21,5X59,5.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 48.

Valeriono Dobužinskio (Vilniuje) Stačiakampy dviem kolonom arka; per arką matomas žvaigždėtas dangus; prie kairiosios kolonos sėdi susilenkusi-susikaupusi figūra, prieš ją atskleistoji knyga su užrašu: „Vanitas"; šioji knyga atremta į tris kitas knygas; sparnuotas angelas skrenda iš debesų, abejose rankose nešinas žibintuvu; arkos apačioje užrašas: „Waleryan Dobużyński". Cinkografija iš M. Dobužinskio piešinio štrichu. Formatas — 54,5X50,5.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 49.

Antano Šutino Vilniuje. Skritulys iš barokinių ornamentų, kuriame užrašas aplinkui: „Ze zbiorów Archeologicznych znajdujących się"; viduje skritulio akmuo su angelo bareljefu; akmens viršuje akmeninis kirvelis ir „božė"; iš akmens kairiojo šono užrašas: „Ex Libris", dešiniojo: — A. Szutinas", — apačioje — „Wilna". Cinkografija iš nežinomo autoriaus piešinio štrichu.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 50.

Kun. Kan. Juozo Tumo. Iš skydų, ornamentų rėmely kairiajame apatiniame kampe sėdinčioji ir rašančioji į didelę knygą moteriškės figūra; prie figūros kojų čiaužia gyvatė; rėmelių viduje spinduliuose dvi sveikinančiosios rankos, kurių viršuje kryželis; spindulių viršuje užrašas: „Ora et labora", apačioje: — „Unitis viribus"; remėlio kairiajame viršutiniame kampe skydas su užrašu: „Knyga Nr. „, — dešiniajame kampe skydas su užrašu: „Skyrius", žemiau šio — skydas su — „Nr."; rėmelio apačioje kaspinas su užrašu: „Kun. Juozapo Tumo". Litografija štrichu nežinomo autoriaus formato — 68,5X85,5.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 51.

Prof. E. Volterio. Stačiakampy rėmely iš ornamento lietuviškų juostų žvaigždė; žemiau pelėda saulės fone; apačioje sustatytos knygos; kairiajame kampe stačiakampio su peleda raidė „P" (tras), dešiniajame „R" (imša), exlibriso autoriaus inicialai; apatiniame rėmelio šone užrašas: „Ed. Volteris". Cinkografija iš P. Rimšos piešinio štrichu. Formatas — 54X36.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 52.

Jurgio Savickio. Ant rašamojo stalo rašalinė su didelė žąsies plunksna joje ir atskleistoji ant pulto knyga; už stalo, kairioje pusėje, matyti spintelė su knygomis, dešinioje — langas. Piešinio apačioje užrašas: „Ex Libris Jurgis Savickis Anno". Cinkografija iš exlibriso savininko piešinio štrichu. Formatas — 54X46,5.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 53.

Centralinės Kariuomenės Bibliotekos Kaune. Apskrita antspauda su Vytimi viduje ir užrašu: „Centrinė Kariuomenės Biblioteka".

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 54.

Centrinės Kariuomenės Bibliotekos Kaune. Stačiakampy iš trijų linijų, plytėlių fone, barokinių formų kartušas remiasi į tokių pat formų lentelę; aplinkui kartušo, jo užpakaly, laurų vainikas; iš abejų šonų kariškoji armatūra, viduje Vytis; lentelėje užrašas: „Centrinė Kariuomenės Biblioteka"; rėmelių apačioje skrituly perpiauti inicialai „P. G.", iš šonų „1923". Cinkografija iš P. Galaunės piešinio štrichu. Formatas 76X65,5.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 55.

Vytauto Steponaičio. Stačiakampy, juodame fone baltu siluetu Merkūrijaus stovyla, dešinioje rankoje laikanti maišelį su pinigais, kairioje — dviejų gyvačių apipintą lazdelę; kairiąją koją laiko pastatęs ant kanuolės vamzdžio; prišaky guli suiaužytas kalavijas ir romiškas šalmas; piešinio apačioje, lentelėje užrašas: „Ex Libris [Vytauto [Steponaičio". Rėmelių apačioje, skrituly perpiauti inicialai — „P. G."; iš šonų — „1923". Cinkografija iš P. Galaunės štricho piešinio. Formatas — 91X54,5.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 56.

Prof. Augustino Janulaičio. Pusiau atskleistoji knyga, ant knygos pelėda su ištiestais sparnais; piešinio apačioje užrašai:

Ex-Libris [Aug. Janulaitis"; užrašo apačioje, skrituly, perpiauti inicialai „P. G.", ir „1919". Cinkografija iš P. Galaunies piešinio štrichu. Formatas — 85×42.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 57.

Aukštųjų Karininkų D. L. K. Vytauto Kursų Biblioteka, Kaune. Du šarvuoti riteriai laiko barokinį skydą, kurio viduje Vytauto herbas, o viršuje kunigaikščių mitra. Karžygiai stovi ant postumento su lentele, kurioje parašas: „Aukštųjų Karininkų [D.(idžiojo) L.(ietuvos) K.(nnigaikščio) Vytauto [Kursų [Biblioteka". Cinkografija iš P. Galaunės piešinio štrichu. Formatas — 72,5×50.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 58.

Juristo Viktoro Cimkauskio. Šiauliuose. Stačiakampio apačioje atskleistoji knyga su užrąšu: Виктора Цымковскаго; už šios knygos trys stačios knygos, per kurių nugarėles eina užrašas: „Lex"; ant stovinčių knygų guli kalavijas, ant kurio rankėnos pakabintos svarstyklės: už kairiojo gulsčios knygos šono — lyra; stačiakampio viršuje parašas: „Ex Libris"; kairiajame, apatiniame kampe inicialas „M. D." Cinkografija iš M. Dobužinskio piešinio štrichu. Formatas 56×61.

(Iš autoriaus rinkinio).

Pieš. 59.

Profesoriaus Mykolo Biržiškos, Kaune. Ovalo rėmeliuose Adomo Mickevičiaus galvos siluetas ir užrašas: „Adomas Mickevičius"; ant rėmelių, iš viršaus žemiau eina laurų vainikas; viršuje per vidurį vainikas, perpiautas kartušo, iš kurio į abi puses vyniojasi kaspinėliai; viskas ant postumento su lentele, kurioj parašas: „Ex Libris Mykolas Biržiška"; ant pustamento, iš kairiosios rėmelių pusės, guli knyga, ant josios degantis žibintas; iš dešiniosios stovi rašalinė su dviem žąsies plunksnom ir guli du suvyniotu popieriaus lakštu. Cinkografija iš P. Galaunės piešinio strichu. Formatas — 79×58.

(Iš autoriaus rinkinio).

LITERATŪRA.

Rašant šį rašinį naudojausi šia ekslibristine literatūra:

1. Р. Фрейман. Exlibris. Краткій историческиӣ очерк книжного знака. Издательство „Время". Петербург 1922.

2. Walter von Zur Westen. Exlibris. 1901. („Samlung illustrierter Monographien").

3. Wiktor Wittyg. Ex-libris'y bibliotek polskich. I—II. Warszawa MCMII MCMVII.

4. Edward Chwalewik. O exlibrisach polskich, ich twórcach i wykonawcach. Straipsnis žurnale — „Exlibris", Zeszyt III. Lwów—Kraków. 1920.

5. Franciszek Biesiadecki i Kazimierz Piekarski. Materjały do dziejów biblioteki Zygmunta Augusta. Straipsnis žurnele „Ex-libris". V. Kraków. 1924.

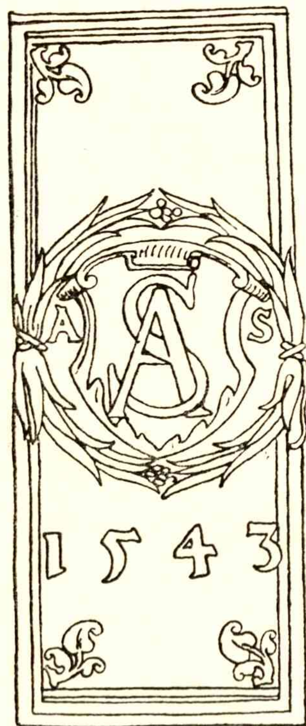
6. Autoriaus exlibristinė rankraštinė medžiaga ir exlibrisų rinkinys.

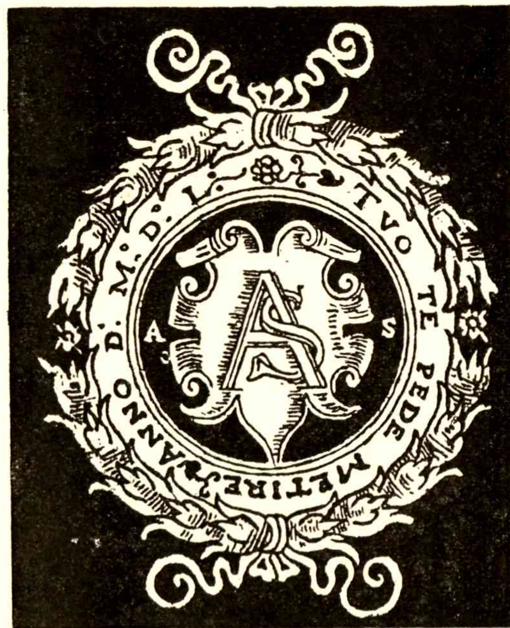

Pieš. 4.

Pieš. 5.

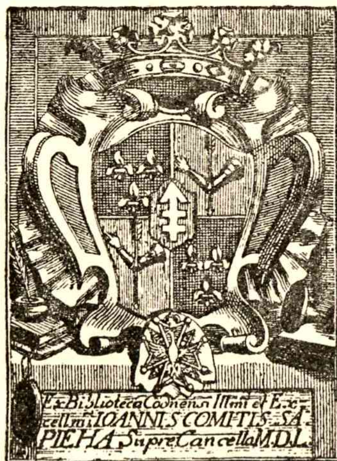

Pieš. 6

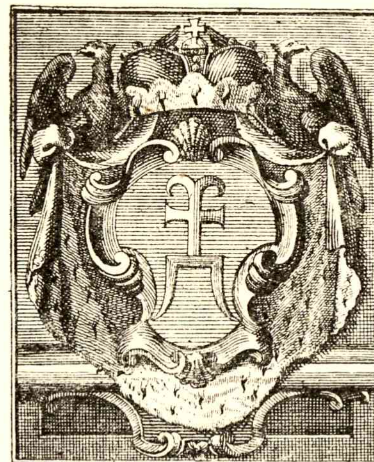

Pieš. 7.

BIBLIOTHECA
A CELSISSIMO PRINCIPE,
DNO BOGUSLAO RADZIVILIO
BIBLIOTHECÆ, QUÆ REGIO-
MONTI EST, ELECTORALI
LEGATO DONATA.
ANNO
167

Pieš. 8.

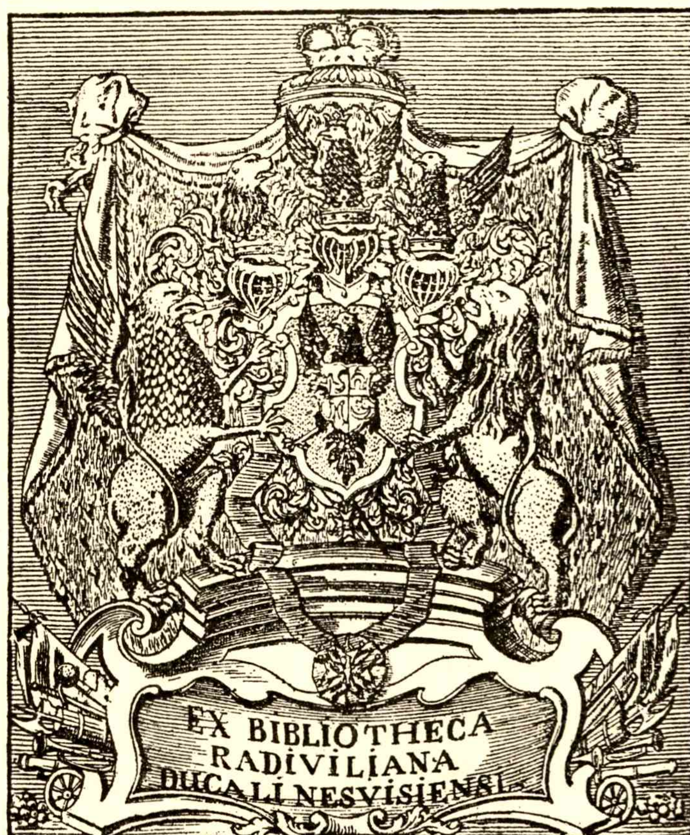

Pieš. 9.

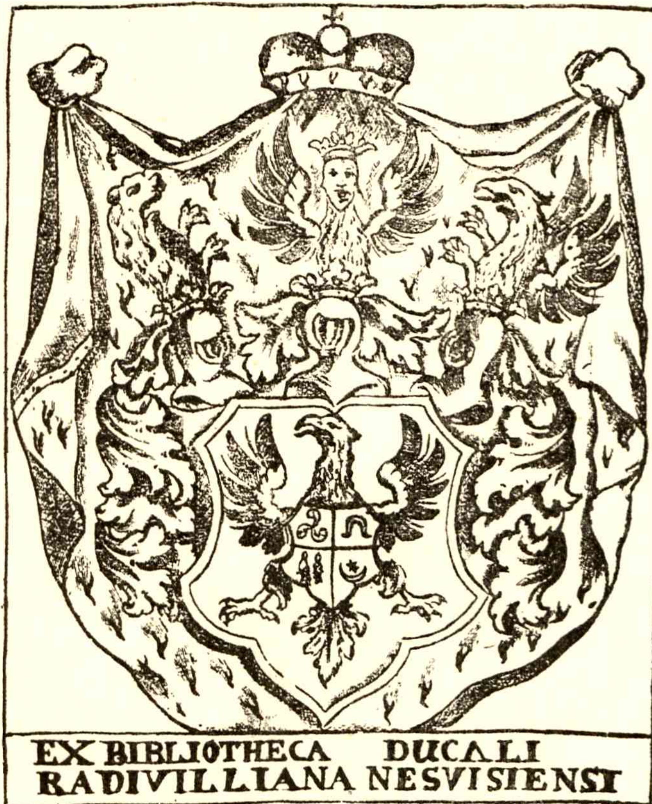
Ex Bibliotheca Illustrissimi Ducis in Ko:
zielsk OGINSKI, Castellani Trocensis.

Jędrzejowski fec. Varsaviæ 1747.Aᵒ

Pieš. 10.

Pieš. 11.

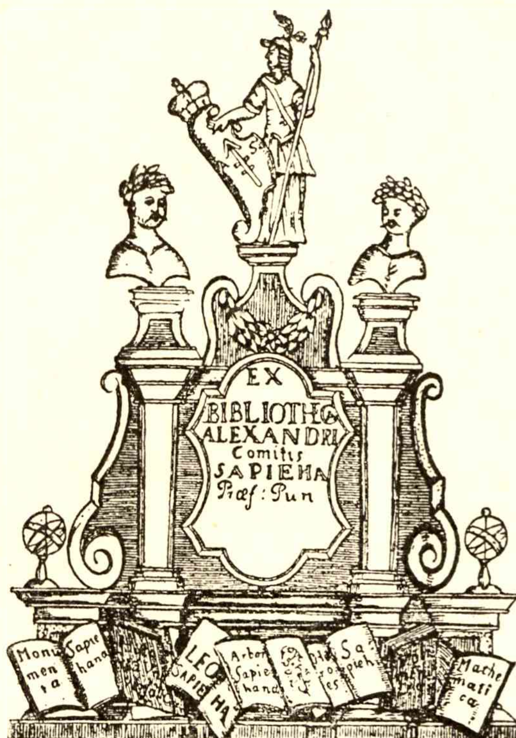

Pieš. 12.

Pieš. 13.

Pieš. 14.

Pieš. 15.

Pieš. 16.

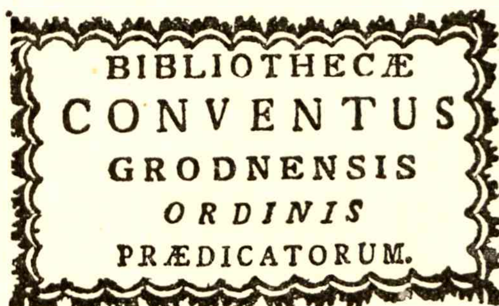

Pieš. 17.

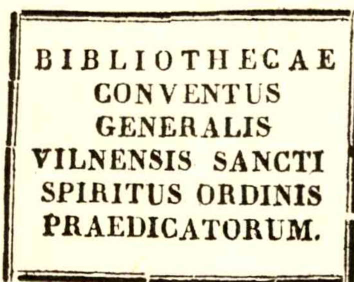

Pieš. 18.

Pieš. 19.

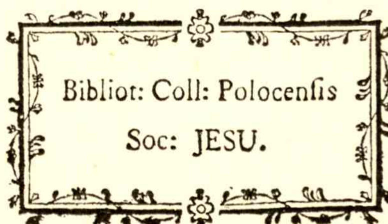

Pieš. 20.

BIBLIOTHECAE
CONVENTUS
GENERALIS
VILNENSIS SANCTI
SPIRITUS ORDINIS
PRAEDICATORUM.

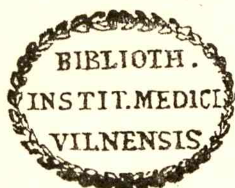
Pieš. 21.

Ex BIBLIOTHECA
Collegii Antecollensis
ad Vilnam.
PP. Ordinis Excalceat.
SSSmæ TRINITATIS
de Redem: Captivorum.
Lit: O Num. 29

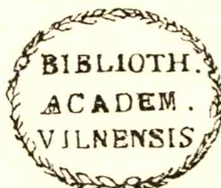
Pieš. 22.

Bibliot: Coll: Polocensis
Soc: JESU.

Pieš. 23.

Pieš. 24.

Pieš. 25.

Pieš. 26.

Pieš. 27.

Pieš 28.

Pieš. 29.

Pieš 30.

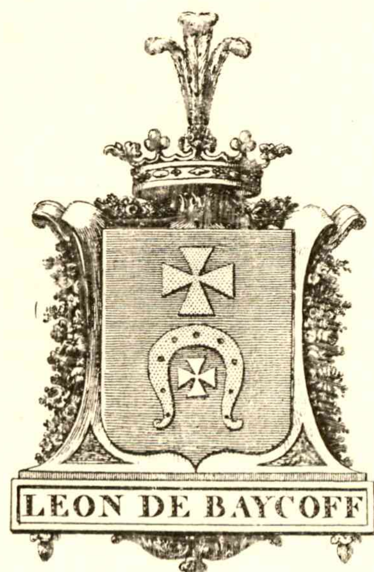

Pieš 31.

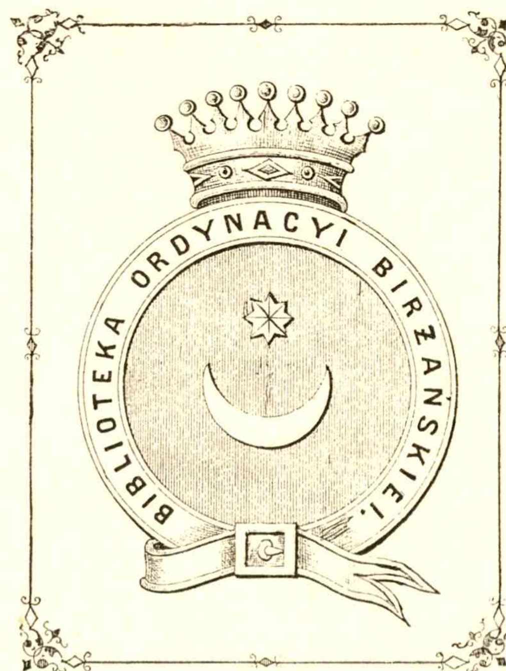

Pieš. 32.

Pieš. 33.

Pieš. 34.

Pieš. 35.

BIBLIOTHECAE
MUSAEI ARCHEOLOGICI
VILNENSIS.
N.

Pieš. 36.

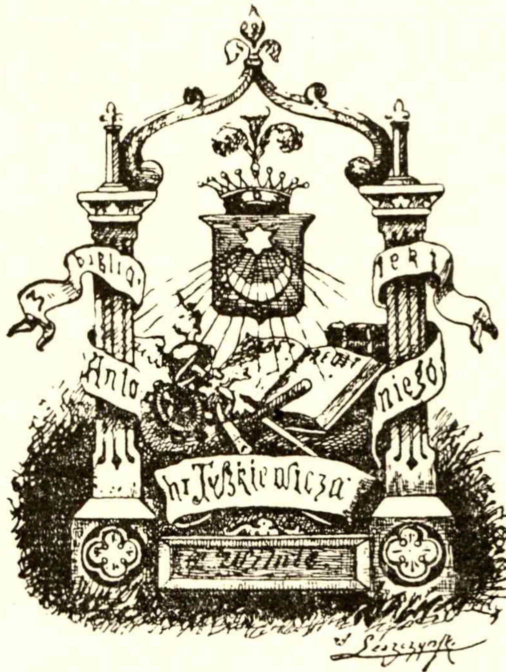
Ex Bibliotheca
Jo. Gintyłło Nom. Eppi.

Pieš. 37.

Ze zbioru Xiąg
LUDWIKA KONDRATÓWICZA
Oddział /K
N. Katalogu 4196.

OSTRZEŻENIE. Osoby, którym się użyczają xiążki do czytania, proszone są nie udzielać ich innym; zbytecznémby łoby dodawać, że zwrót xiążek cało i czysto, jest pożądany.

Pieš. 38.

Pieš. 39.

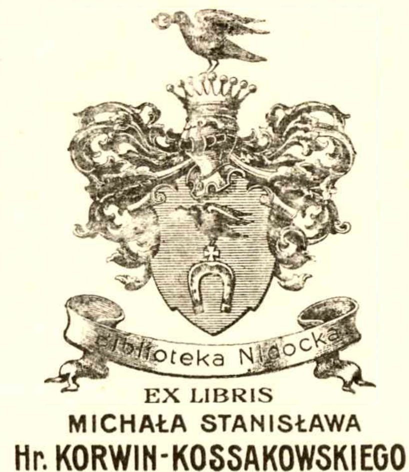

Pieš. 40.

Центральноо
Книгохранилище
Литвы.
Отд. ....
Форма ....
№ ....

Pieš. 41.

Pieš. 42.

No.................

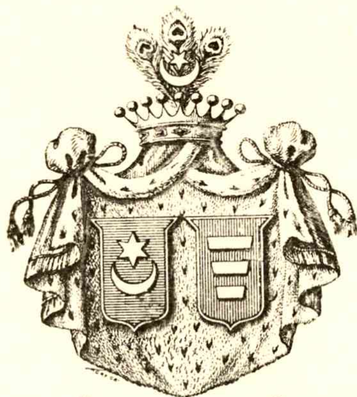
Class................

Pieš. 43.

№ ....

Pieš. 44.

Z Biblioteki
Hr. Tyszkiewiczów
w
Czerwonym Dworze

Pieš. 45.

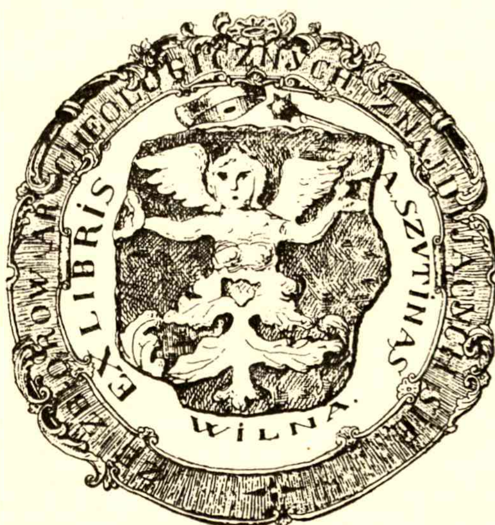

Pieš. 46.

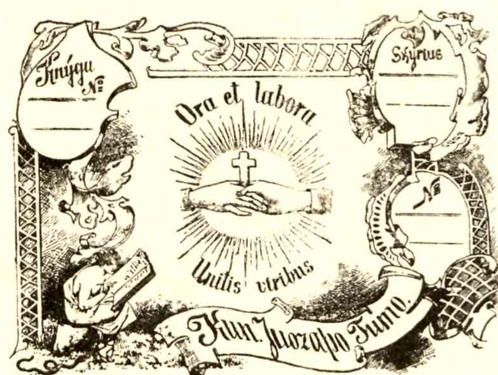

Pieš. 47.

Pieš. 48.

Pieš. 49.

Pieš. 50.

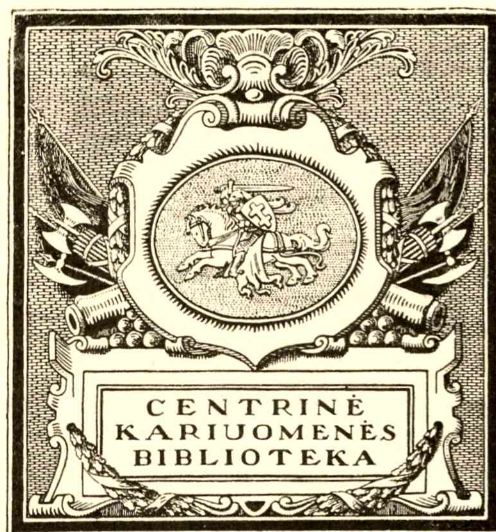

Pieš. 51.

Pieš. 52.

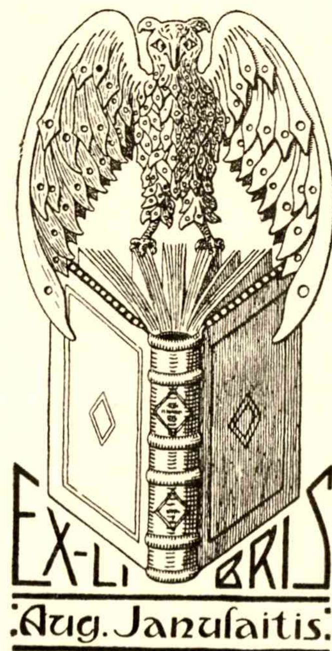

Pieš. 53.

Pieš. 54.

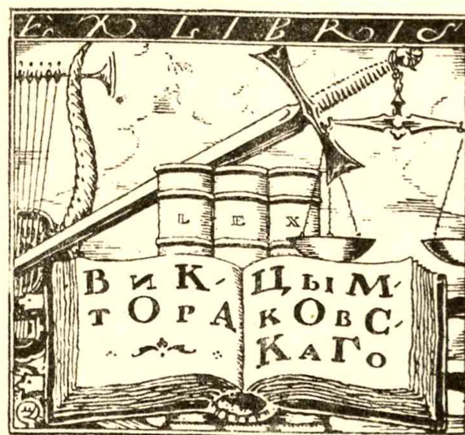

Pieš. 55.

Pieš. 56.

Pieš. 57.

Pieš. 58.

ADOMAS MICKEVIČIUS
Ex Libris
Mykolas Biržiška